

KASB HUNARGA YO`NALTIRISH METOD VA USULLARI

Andijon davlat pedagogika instituti Fizika

va texnologiya kafedrasi texnologiya o'qituvchisi Mir-

Yusupova Muxayyoxon Alimjonova

Andijon davlat pedagogika instituti Texnologik

ta'lim y'onalishi 3-bosqich talabasi

Mirkomilova Zulfiya Mirzoxidjon qizi

Andijon davlat pedagogika instituti Texnologik

ta'lim y'onalishi 3-bosqich talabasi

Abdumutallibova Marhabo Murodjon qizi

Annotatsiya: Mazkur maqola kasb-hunarga yo'naltirish metod va usullarini tahlil qiladi. Kasbga yo'naltirishning maqsadi o'quvchilarga ularning shaxsiy qobiliyatlari, qiziqishlari va jamiyat ehtiyojlariga mos keladigan kasbni tanlashda ilmiy asoslangan yordam berishdir. Maktab va kasb-hunar kollejlari tashkil etilgan kasbga yo'naltirish markazlari, psixologik-pedagogik tashhis markazlari hamda o'qituvchilar o'quvchilarga to'g'ri kasbni tanlashda maslahatlar beradi. Kasb-hunarga yo'naltirish jarayonida metodologik, ilmiy va amaliy ishlar muhim o'rin tutadi. Maqolada kasbga yo'naltirishning nazariy asoslari, metodik yondashuvlar, tamoyillar va uning tizimli ishlash jarayoni muhokama qilinadi.

Kalit So'zlar: Kasb-hunarga yo'naltirish , Kasb tanlash, Psixologik-pedagogik tashhis .Kasbga yo'naltirish metodologiyasi. O'quvchilarga maslahat berish ,Kasb-hunar kollejlari, Tashxisli tadqiqotlar , Kasbga yo'naltirish tamoyillari, Ta'lim tizimi.

Абстрактный: В статье анализируются методы и приемы профориентации. Целью профориентации является предоставление учащимся научно обоснованной помощи в выборе профессии, соответствующей их личным способностям, интересам и потребностям общества. Центры профориентации, психолого-педагогические диагностические центры, а также педагоги, созданные в школах и профессиональных колледжах, оказывают учащимся консультации по выбору подходящей профессии. Важную роль в процессе профориентации играет методическая, научная и практическая работа. В статье рассматриваются теоретические основы профориентации, методические подходы, принципы и системность ее процесса.

Ключевые слова: Профориентация, Выбор карьеры, Психолого-педагогическая диагностика. Методология профориентации. Консультирование студентов, Профессиональные колледжи, Диагностические исследования, Принципы профориентации, Система образования

Abstract: This article analyzes the methods and techniques of career guidance. The purpose of career guidance is to provide students with scientifically based assistance in choosing a profession that matches their personal abilities, interests and the needs of society. Career guidance centers, psychological and pedagogical diagnostic centers, and teachers established in schools and vocational colleges provide students with advice on choosing the right profession. Methodological, scientific and practical work plays an important role in the process of career guidance. The article discusses the theoretical foundations of career guidance, methodological approaches, principles and its systematic work process.

Keywords: Career guidance, Career choice, Psychological and pedagogical diagnosis. Career guidance methodology. Counseling students, Vocational colleges, Diagnostic studies, Principles of career guidance, Education system

Kirish

Hozirgi vaqtda har bir maktab va kasb-hunar kollejlari o'quvchilarni kasbga yo'naltirish bo'yicha xonalar va burchaklar tashkil qilingan. Bularning ishida o'qituvchilar, shifokorlar, turli kasbdagi mutaxassislar, kasb-hunar kollejlari, jamoa xo'jaliklari, davlat korxonalari qatnashadilar. Tumanlar va shaharlardagi kasbga yo'naltiruvchi kabinetlar korxonalarida, qurilishlarda, jamoa xo'jaliklarida kasb haqida maslahat beruvchi punktlarning faoliyati metodik rahbarlikni amalga oshiradi, maslahatlar beradi va ma'lumot sifatida ahborot ishlarini olib boradi. Umumiy o'rta ta'lim maktablari 9-sinf bitiruvchilari akademik litsey va kasb-hunar kollejlari ixtiyoriy majburiy ta'limni davom ettirishadi. Xuddi shu jarayonda kasb-hunarga yo'naltirish tizimining ahamiyati ortadi. Agar kasb-hunarga yo'naltirish ishlari samarali tashkil etilmagan bo'lsa, 9-sinf bitiruvchilarining akademik litsey va kasb-hunar kollejlari soha yo'nalishlarini tanlashlarida muammoli vaziyatlar vujudga keladi. Ular quyidagilardan iborat:

ba'zi obro'li, zamonaviy kasblarga tanlov nihoyatda katta bo'ladi, ba'zi kollejlarda o'quvchilar soni etarli bo'lmasligi mumkin; iqtisod, huquq bilan bog'liq soha yo'nalishidagi kollejlarga yoshlar ko'proq qiziqadilar, noyob, fundamental fanlar o'qitiladigan soha yo'nalishlarida esa oz sonli o'quvchilargina o'qishni xohlaydilar; - o'quvchilarning o'zlari ham, ota-onalari ham ta'lim olishni akademik litseyda davom ettirishni istaydilar, ammo bilim, individual, psixofiziologik xususiyatlar hisobga olinmaydi va h.k. YUqorida qayd etilgan muammoli vaziyatlar vujudga kelmasligi uchun kasb-hunarga yo'naltirish ishlarini yaxshi yo'lga qo'yish zarur. Bunday holatda turli kasb-hunarga yo'naltirish va psixologik-pedagogik tashhis markazlari xodimlari, maktab o'qituvchilari, psixologlar, kasb-hunar kollejlari rahbarlari va o'qituvchilarning kasb-hunarga yo'naltirish sohasi bo'yicha faoliyatlarini uyg'unlashtirish hamda faollashtirish ehtiyoji vujudga keladi. Kasbga yo'naltirish yoshlarga ularning qiziqish, layoqat, qobiliyatlariga va jamiyatning turli xil kasblarga bo'lgan ehtiyojiga muvofiq holda kasb tanlashga yordam beruvchi maqsadli faoliyatdir. U fanlararo rivojlanuvchi nazariya va amaliyotning birligi asosida vujudga kelib, o'quv-tarbiya jarayonida amalga oshiriladi. Bunda asosiy rolning nazariya egallaydi. YA'ni muayyan nazariya asosida u yoki bu g'oya shakllanadi, u amaliy ishni ilmiy-amaliy ishga aylantiradi. Nazariya faoliyat kabi tez hosil bo'lib, yillar mobaynida rivojlanadi. Kuzatish va tadqiqot natijasida nazariya

shakllantiriladi va u asosiy faoliyatni ixchamlashtirishga xizmat qiladi Kasbga yo'naltirish nazariyasi kasb-hunarga yo'naltirish faoliyatini samarali tashkil etishga qaratilgan turli xil qarashlar majmuasi, g'oyalar va tasavvurlar yig'indisi bo'lib, u ayni vaqtda ikki jarayonni bir-biriga bog'liqligi qonuniyatlari to'g'risida to'liq tasavvur beradigan ilmiy bilimlarni tashkil etish shakli, yoshlarni shaxsiy qiziqishlari, layoqat va qobiliyatlariga mos keladigan, jamiyat uchun zarur kasblarga yo'llashdir. Kasbga yo'naltirish nazariyasining tarkibiy qismlariga: dalillar, qonuniyatlar va tamoyillar kiradi. Kasbga yo'naltirishda ilmiy metodlar asosida olingan ishonchli dalillar juda oz bo'lishi sababli, bu boradagi muhim vazifalar yangi dalillarni yig'ish hisobiga, bir yoki bir necha farazlar yordamida amalga oshiriladi. Masalan, har bir hududda yoshlarni ma'lum bir kasbni tanlashlariga ta'sir ko'rsatadigan o'ziga xos omillar mavjud. Kasbga yo'naltirish nazariyasining ikkinchi tarkibiy qismi - qonuniyatlardir. Qonuniyatlarni bilish ilmiy tadqiqotning asosini tashkil etadi. Topilgan qonuniyatlar fanning maxsus tilida kasb-hunarga yo'naltirish tushunchasini boshqa fanlarga oid tushunchalar bilan o'zaro aloqadorligini ma'lum aniqlikda ifodalaydi. Har bir nazariyaning rivojlanganlik darajasi faoliyat asosidagi mavjud tamoyillar tarkibi va sifati bilan aniqlanadi. Kasbga yo'naltirish tamoyillarini belgilashda quyidagilarga e'tibor qaratiladi: - onglilik; - muvofiqlik (shaxs qiziqishlari qonuniyatlari bilan jamiyat uchun zarur bo'lgan kasblarga nisbatan ehtiyojning mos kelishi); - kasb tanlash faolligi; - rivojlantirish (ushbu tamoyil kasbning shaxs rivojlanishiga xizmat qilishi lozimligi haqidagi g'oyani o'zida aks ettiradi). SHuningdek, kasb-hunarga yo'naltirishda boshqa bir qator tamoyillar guruhi ham mavjudki, ular umumpedagogik tamoyillar bilan uzviy aloqada ifodalanadi. Bular quyidagilardan iborat:

Asosiy qism

Kasbga yo'naltirishning metodologiyasi kasbni ongli ravishda mustaqil tanlash bo'yicha ilmiy muammoning tadqiqot metodlari tuzilishi hamda asosiy yo'l-yo'riqlari to'g'risidagi ta'limot bo'lib, bunda jamiyatning kadrlarga bo'lgan ehtiyojini hisobga olgan holda yoshlarning qiziqishlarini aniqlash, ularga kasb tanlashda ilmiy yordam berish tushuniladi. Kasb-hunarga yo'naltirish ishlarini tashkil etishga ta'sir ko'rsatadigan kontseptual xarakterdagi g'oyalar uning asosiy qoidalarini tashkil etadi. Bu g'oyalardan

biri diagnostik tadqiqotlar asosida yoshlarning qiziqish, layoqat va qobiliyatlarini tashhis qilib, ularni to'g'ri kasb tanlashga yo'naltirish ishlarini tashkil etish hisoblanadi. Bu g'oya XX asrning 30-yillarida keng tarqalgan bo'lib, bunda testlar keng qo'llanilgan. Testlarning takomillashtirilmaganligi, noto'g'ri qo'llanilganligi va boshqa bir qator sabablarga ko'ra, tashhisli tadqiqot —tarbiyalovchi kontseptsiya bilan almashtirildi va ular bir-biriga qarama-qarshi qo'yildi. Ammo o'sha vaqtdayoq tashhis ham, tarbiya ham kasb-hunarga yo'naltirishning amaliy ishlarida birdek muhim ahamiyatga ega ekanligi aniq va ravshan edi. Mamlakatimizda ta'lim tizimini tubdan isloh qilish boshlanib, —Kadrlar tayyorlash milliy dasturi amaliyotga joriy etilayotgan bugungi kunda tashhisning roli ortib bormoqda. Mamlakatimizning barcha tumanlarida kasb-hunarga yo'naltirish va psixologik-pedagogik tashhis markazlarining ochilganligi fikrimiz isbotidir. Bugungi kunda kasb-hunarga yo'naltirish tizimining asosiy vazifasi o'quvchilarga ularning qiziqish, layoqat, qobiliyat va imkoniyatlarini to'g'ri tashhis qilib, ixtiyoriy majburiy ta'lim tizimini, ya'ni akademik litsey yoki kasb-hunar kollejida davom ettiriladigan ta'lim yo'nalishini ongli va to'g'ri tanlashlarida asqotadigan, ilmiy asoslangan, to'laqonli maslahatlar berishdir.

Adabiyotlar tahlili va Metodologiya

Bu maslahatlar tavsiya xarakteriga ega bo'lib, haqiqiy tanlashni o'quvchining o'zi amalga oshiradi. Umumta'lim maktablarining kasb-hunarga yo'naltirish ishining maqsad va vazifasi shu hudud ehtiyoji uchun zarur kasblarga - kasb-hunar kollejlarning mavjud soha yo'nalishlariga, o'quvchilarning imkoniyatlarini hisobga olgan holda tavsiya berishdan iborat. Buni muvaffaqiyatli amalga oshirish esa kasb-hunarga yo'naltirish tizimidagi turli yo'nalish bo'yicha olib borilgan ishlarning sifatiga bog'liq. Kasbga yo'naltirish tizimining asosiy tarkibiy qismlari: kasblar to'g'risida nazorat, dastlabki kasbiy tashhis, kasb tanlashga oid maslahatlar, kasb-hunarga saralab olish, ijtimoiy-kasbiy muvofiqlik, kasbiy tarbiya kabilardan iborat. Kasblar to'g'risida axborot berish o'quvchilarni turli xil mehnat turlari, kasblar shajarasi, kasblarning o'ziga xos xususiyatlari, xalq xo'jaligi jumladan, ular yashayotgan hududning kadrlarga bo'lgan ehtiyojlari, eng yaqin joylashgan kasb-hunar kollejlari va ularda tayyorlanayotgan mutaxassisliklar tavsifi bilan tanishtirishni o'z ichiga oladi. Kasblar haqida tartibsiz

ma'lumot bermaslik uchun o'quvchilar oladigan bilimlarni ma'lum bir tizimga solish lozim. Kasblar haqida axborot berish o'quvchilarning yosh va individual xususiyatlarini hisobga olgan holda olib borilishi zarur.

Foydalanilgan Adabiyotlar

1. **Xusainov, A. (2015).** "Kasb-hunarga yo'naltirishning nazariy asoslari va metodlari." Toshkent: Ta'lim nashriyoti.
2. **Islomov, R., & Tursunov, A. (2018).** "O'quvchilarga kasb-hunar tanlashda psixologik-pedagogik yondashuvlar." Toshkent: Fan va texnologiya.
3. **O'rinboyev, B. (2020).** "Kasb-hunarga yo'naltirish va uning samaradorligini oshirish yo'llari." Samarqand: Samarqand universiteti nashriyoti.
4. **Maksudova, D. (2019).** "Kasbiy tarbiya va yoshlarni kasb-hunarga yo'naltirishning pedagogik asoslari." Toshkent: O'zbekiston Milliy universiteti nashriyoti.
5. **Shodmonov, S. (2017).** "Kasb-hunarga yo'naltirishda ilmiy-metodologik yondashuvlar." Buxoro: Buxoro davlat universiteti nashriyoti.